

ФРАНЦ КАФКА

ИЗДРЪЖЛИВЕЦ НА

ГЛАДУВАНЕ

Превод от немски: Венцеслав Константинов, —

chitanka.info

През последните десетилетия интересът към изкуството на гладуването значително намаля. Докато по-рано имаше сметка да се устрояват самостоятелно големи зрелища от този род, днес това е напълно невъзможно. Тогава времената бяха други. Целият град говореше за издръжливеца на гладуване; вниманието към него растеше с всеки изминал ден; всички искаха поне веднъж през деня да зърнат артиста; към края на изпитанието пред малката клетка от сутрин до вечер седяха зрители с абонаментни карти; разглеждания имаше и нощем — под светлината на факли, за по-силно въздействие. При хубаво време изнасяха клетката на открито и тогава показваха издръжливеца на гладуване главно на децата; докато за възрастните това често бе само забавление, в което те участваха според модата, децата в почуда, с отворена уста, като за по-сигурно се държаха за ръце, гледаха как той бледен, в черно трико, със силно изпъкнали ребра седи върху пръсната слама, отказал се дори от стол. Понякога артистът кимаше вежливо и с пресилена усмивка отговаряше на разни въпроси, провираше ръка между решетките, за да я опипат и се уверят в мършавостта ѝ, но после отново потъваше в себе си, не обръщащ внимание на никого, нито дори на тъй важните удари на часовника — единствения предмет в клетката, — а само се взираше пред себе си с полуузатворени очи и сегиз-тогиз сръбващ водата от мъничка чашка, за да навлажни устните си.

Освен сменящите се зрители, там имаше и постоянни пазачи, избрани от публиката, за чудо, обикновено месари, които имаха задачата винаги по трима да наблюдават денем и нощем издръжливеца на гладуване, да не би по някакъв скрит начин все пак да приема храна. Но това бе обикновена формалност, въведена за успокоение на масите, защото посветените добре знаеха, че през време на гладуването издръжливецът никога, при никакви обстоятелства, дори под принуда не би хапнал и трошица; достойнството на неговото изкуство му забраняваше това. Наистина не всеки пазач можеше да схване тия неща, понякога се случваха нощи надзорни групи, които провеждаха наблюдението твърде небрежно, умишлено сядаха в някой отдалечен ъгъл и там се заплесваха в игра на карти с явното намерение да дадат възможност на издръжливеца на гладуване да се подкрепи, смятайки, че той ще измъкне храна от никакви скрити запаси. Нямаше нищо помъчително за издръжливеца на гладуване от такива пазачи; те го

оскърбяваха; те правеха гладуването му ужасно трудно; понякога той превъзмогваше слабостта си и пееше при подобно дежурство, додето можеше да издържи, за да покаже на тия хора колко несправедливо го подозират. Но това едва ли помагаше; тогава те само се удивляваха на умението му да яде дори като пее. Много по-драги му бяха пазачите, които сядаха до самата решетка, не се задоволяваха с мъждивото нощно осветление в залата, а насочваха към него джобните електрически фенерчета, предоставени им от импресариото. Ярката светлина не му пречеше никак, защото той изобщо не можеше да спи, а да подремне успяващ винаги, при всяко осветление и по всяко време, дори в препълнена и шумна зала. С такива пазачи той най-охотно бе готов да прекара цялата нощ без сън; бе готов да се шегува с тях, да им разказва случки от скитническия си живот, а после да слуша техните истории; и всичко това само за да ги държи будни, за да може отново и отново да им показва, че не крие в клетката нищо за ядене и че гладува, както никой от тях не би могъл да го стори. Най-щастлив обаче се чувстваше, когато накрая настъпеше утрото и за негова сметка донасяха на пазачите обилна закуска, на която те се нахвърляха с апетита на здрави мъже, будували мъчително цяла нощ. Намираха се дори хора, които в тая закуска съзираха непристойно средство да се повлияе на пазачите, но това бе вече прекалено и когато ги запитваха дали те самите биха поели нощния надзор без закуска, само заради идеята, те се измъкваха, но все пак си оставаха с подозренията.

Впрочем тези подозрения бяха изобщо неотльчен спътник на гладуването. Нали никой не беше в състояние да прекара като пазач край издръжливеца на гладуване всичките дни и нощи непрекъснато, следователно никой не можеше да знае от собствено наблюдение дали той наистина гладува постоянно и безупречно; единствено самият издръжливец на гладуване можеше да знае това, ето защо само той можеше да бъде същевременно напълно удовлетворен зрител на гладуването си. Той обаче пък по друга причина никога не се чувстваше удовлетворен; и може би съвсем не от гладуването беше измършавял дотолкова, че някой хора, за свое съжаление, трябваше да се лишат от зрелището, понеже не биха понесли подобна гледка, не, той бе тъй измършавял само поради недоволство от самия себе си. Защото единствено той знаеше — дори никой от посветените не знаеше — колко лесно е да се гладува. Това бе най-лесното нещо на

света. Той не го премълчаваше, но не му вярваха, смятаха в най-добрия случай, че скромничи, а най-често, че си прави реклама или дори че е мошеник, за когото впрочем е лесно гладуването, защото умее да си го прави лесно, а на това отгоре има безсрамието с половин уста да го признава. Той трябваше да понася всичко това, а и бе свикнал с течение на годините, но отвътре постоянно го глаждеше тази неудовлетвореност, тъй че никога, след нито един период на гладуване — това трябваше да му се признае — не беше напускал клетката доброволно. Като максимална продължителност на гладуването импресариото бе определил четиридесет дни, не допускаше никога да се гладува повече, дори в световните центрове, и то по разумни съображения. Опитът показваше, че при постепенно засилвана реклама интересът в един град можеше да се подклажда все повече и повече за около четиридесет дни, но съществено, в това отношение съществуваха малки различия между отделните градове и страни, но като правило се смяташе, че максималната продължителност е четиридесет дни.

Тогава, на четиридесетия ден, отваряха вратата на окичената с цветя клетка, възторжени зрители изпъльваха амфитеатъра, свиреше военна музика, двама лекари влизаха в клетката, за да извършват необходимите измервания на издръжливеца на гладуване, през рупор оповестяваха резултатите на публиката, а накрая идваха две млади дами, щастливи, че тъкмо на тях се е паднал изборът, и се заемаха да изведат артиста от клетката и да го съпроводят по няколкото стъпала до малка масичка, върху която бе сервирано грижливо подбрано ястие за болен. И в този миг издръжливецът на гладуване всеки път се противеше. Макар че доброволно отпускаше костеливите си ръце в отзивчиво протегнатите длани на сведените към него дами, той не искаше да се изправи. Защо да престане точно сега, след четиридесет дни? Би издържал още дълго, неограничено дълго; защо да престане тъкмо сега, когато е достигнал съвършенство, та дори още не и съвършенство в гладуването? Защо искаха да го лишат от славата да продължи гладуването, не само да стане най-великият издръжливец на гладуване през всички времена, какъвто вероятно вече беше, но и да надмине самия себе си до невъобразимост, защото не чувстваше предели за способността си да гладува. Защо тази тълпа, която уж

толкова му се възхищаваше, бе тъй нетърпелива; щом той издържаше по-дълго гладуване, защо не искаше да издържи тя? А беше и уморен, седеше си добре на сламата, и ето че сега трябваше да се изправя в цял ръст и да иде при храната, когато дори само от представата за нея изпитваше гадене, което с мъка потискаше единствено от вежливост към дамите. И той поглеждаше нагоре, взираше се в очите на привидно тъй любезните, а в действителност тъй жестоки дами и поклащаше своята прекалено тежка за слабата шия глава. Но тогава ставаше винаги едно и също. Идваше импресариото, безмълвно — музиката правеше говоренето невъзможно — вдигаше ръце над издръжливеца на гладуване, сякаш приканваше небето поне веднъж да погледне своето създание тук на сламата, този окаян мъченик, какъвто издръжливецът на гладуване впрочем беше, само че в съвсем друг смисъл; хващаще артиста през тънкия кръст, при което прекалената му предпазливост трябваше да увери всички, че тук има работа с извънредно крехка вещ; и като го пораздрусваше скрито, тъй че издръжливецът на гладуване започваше неволно да мята насам-натам нозете и горната част на тялото си, предаваше го на междувременно мъртвешки пребледнелите дами. Сега артистът търпеше всичко; главата му лежеше върху гърдите, сякаш беше се търкулнала и задържала там по необясним начин; коремът бе хлътнал; краката е инстинкт за самосъхранение се притискаха здраво в коленете, но все пак се тътреха по пода, сякаш този под не беше истинският — истинския те още търсеха; а цялата, впрочем съвсем незначителна тежест на тялото се поемаше от едната дама, която, задъхана, дирейки помош — не така си беше представляла тая почетна задача, — отначало изпъваше шия, за да предпази поне лицето си от досега с издръжливеца на гладуване, а сетне, понеже това не й се удаваше и по-щастливата й другарка не й оказваше помощ, а се задоволяваше разтреперана да носи пред себе си ръката на артиста, тази малка купчинка кости, тя избухваше в плач под възхитения смях на публиката и трябваше да бъде сменена от един отдавна подготвен прислужник. После идваше ред на храната, от която импресариото пъхваше нещичко в устата на артиста, докато той бе изпаднал в подобен на несвяст полусън, и бъбреше весело, за да отклони вниманието от състоянието на издръжливеца; накрая се вдигаше наздравица за публиката, която уж артистът бе прошепнал на импресариото; оркестърът потвърждаваше всичко с мощн туш, хората

се разотиваха и никой нямаше основание да е недоволен от видяното, никой, освен издръжливецът на гладуване, винаги само той.

Така с редовни кратки почивки живя той много години в привиден блясък, почитан от света, но въпреки всичко най-често в мрачно настроение, което ставаше все по-мрачно от това, че никой не искаше да погледне сериозно на душевното му състояние. Пък и как ли биха могли да го разтущат? Какво повече можеше да желае? А намереше ли се някой добряк, който му съчувстваше и се опитваше да му обясни, че скръбта му се дължи вероятно на гладуването, можеше да се случи, особено в напреднал период на гладуване, артистът да отвърне с гневно избухване и за ужас на всички да се забълска в решетките като звяр. Но за такива състояния импресариото разполагаше с наказателна мярка, която прилагаше с удоволствие. Той извиняваше артиста пред насьbralата се публика, признаваше, че само предизвиканата от гладуването раздразнителност, трудно понятна за съди хора, може да оправдае поведението на издръжливеца; после във връзка с това споменаваше и също тъй обясненото твърдение на артиста, че можел да гладува много по-дълго, отколкото се гладувало; похвалваше възвищения стремеж, добрата воля и голямото себеотрицание, които наистина проличавали дори в това твърдение; сетне обаче се постараваше да опровергае твърдението му, като просто показваше фотографии, които същевременно се продаваха, защото на снимките се виждаше артистът в четиридесетия ден от гладуването, на легло, почти угаснал от изтощение. Това изопачаване на истината, макар и добре познато на издръжливеца, всеки път отново го разстройваше до крайност. Тъкмо последицата от преждевременното прекратяване на гладуването се представяше тук като причина! Да се бори срещу това безразсъдство, срещу този безразсъден свят, бе невъзможно. Той все още доверчиво и жадно заставаше до решетката и слушаше импресариото, но при появлата на фотографиите всеки път пускаше железните пръчки и с въздишка падаше обратно върху сламата, а успокоената публика можеше отново да се приближи и да го разглежда.

Когато очевидците на подобни сцени си спомняха за тях след години, често изпадаха в недоумение от самите себе си. Защото междувременно бе настъпил упоменатият вече поврат; това бе станало почти внезапно; навярно съществуваха и по-дълбоки причини, но кой

ли би се заел да ги проучва; във всеки случай един ден разглезеният издръжливец на гладуване се видя изоставен от жадната за развлечения тълпа, която с по-голяма охота се стичаше към други зрелища. Още веднъж импресариот обиколи с него половин Европа, за да разбере дали все още тук-там не се е запазил старият интерес; всичко беше напразно; сякаш по тайно споразумение навсякъде се бе развила направо неприязън към показното гладуване. Естествено, в действителност това не би могло да стане внезапно и сега допълнително си спомняха за някои предвестия, на които тогава, в опиянението от успехите, не бяха обърнали достатъчно внимание, не бяха ги задушили окончателно, а сега бе твърде късно да се предприеме нещо срещу тях. Макар да бе сигурно, че един ден отново щяха да настъпят добри времена за гладуването, това не беше утеша за живите. Какво трябваше да направи сега издръжливецът на гладуване? Той, комуто бяха дарявали възхищението си хиляди хора, не можеше да се показва по панаирджийски шатри на малки събори, а да усвои друга професия — за това артистът беше не само твърде стар, но преди всичко бе крайно фанатично отаден на гладуването. Ето защо той освободи импресариот, този спътник в едно безподобно поприще, и се ангажира в един голям цирк; за да щади своята чувствителност, дори не погледна условията на договора.

Един голям цирк с множеството постоянно менящи се и допълващи се хора, животни и уреди може да използва всекиго и по всяко време, също един издръжливец на гладуване, при съответно скромни изисквания, естествено; освен това в този по-особен случай ангажираха не само издръжливеца на гладуване лично, но и прочутото му някога име, защото при своеобразието на това изкуство, запазващо силата си въпреки напредването на възрастта, съвсем не би могло да се каже, че един прослужил артист, който вече не е на върха на своето умение, дири убежище в спокойна циркова дейност, напротив, издръжливецът на гладуване уверяваше, и то звучеше напълно достоверно, че гладувал тъй добре, както по-рано, та дори твърдеше, че ако не осуетят намерението му — това му обещаха без възражения, — всъщност едва сега щял да хвърли света в оправдана почуда; това твърдение впрочем, предвид духа на времето, за който артистът в своето усърдие лесно забравяше, предизвика у познавачите само усмивка.

Поначало обаче издръжливецът на гладуване също не губеше поглед за действителното състояние на нещата и прие като напълно понятно това, че не го поставиха с клетката му като коронен номер насред манежа, а го сложиха вън, впрочем на едно леснодостъпно място близо до менажерията. Големи, разноцветни надписи обгръщаха клетката и оповестяваха какво може да се види там. Когато в паузите на представлението публиката се втурваше към менажерията, за да разгледа животните, бе почти неизбежно да мине покрай издръжливеца на гладуване и да поспре там; навярно някои биха останали при него и по-дълго, ако в тесния коридор напиращите отзад зрители, които не проумяваха защо е това бавене по пътя към жадуваната менажерия, не осуетяваха по-продължителното спокойно съзерцание. Това именно бе причината, задето издръжливецът на гладуване, който, естествено, копнееше за тия минути на посещение като за своя житетска цел, също тъй се страхуваше от тях. На първо време той едва дочакваше паузите на представлението, с възторг отправяше поглед към нахлуващата тълпа, но твърде скоро се убеди — дори най-упоритата, почти съзнателна самозаблуда рухна пред фактите, — че най-често по своето намерение това без изключение бяха все посетители на менажерията. И техният вид отдалеч си оставаше винаги най-хубавата гледка. Защото щом стигнаха до клетката, веднага отвсякъде го заливаха крясъците и ругатните на непрекъснато образуващите се нови групи: на онази — тя скоро стана по-тягостна за артиста, — която искаше да го съзерцава спокойно, ала не поради разбиране, а поради прищявка и упорство, и на другата, която преди всичко се стремеше само към менажерията. Отшумеше ли голямата навалица, идваха закъснелите; и тъкмо тези, на които никой вече не пречеше да стоят докогато искат, отминаваха с бързи крачки, почти без да хвърлят поглед към него, за да стигнат навреме при животните. И не му се случваше често щастието да дойде някой баща с децата си — той посочваше с пръст издръжливеца на гладуване, обясняваше подробно какво се извършва тук, разказваше за по-раншни години, когато присъстввал на подобни, но несравнено по-внушителни демонстрации, а децата поради недостатъчна подготовка в училището и в живота го гледаха все тъй с недоумение — та какво знаеха те за гладуването? — но блясъкът в изпитателните им очи все пак загатваше нещо за нови, бъдни, по-благосклонни времена. Може би — понякога

си казваше артистът — всичко би било малко по-добре, ако мястото му не бе тъй близо до менажерията. Така на хората твърде много се облекчаваше изборът, да не говорим за това, че миризмите от менажерията, неспокойството на животните нощем, пренасянето покрай него на късове сурво месо за хищниците и техните ревове по време на храненето го дразнеха много и непрекъснато го гнетяха. Но той не се решаваше да се обърне към дирекцията; все пак на животните дължеше тълпата от посетители, сред които сегиз-тогиз се намираше и някой дошъл за него, пък и кой знае къде биха го забутили, ако напомнеше за съществуванието си, тоест за това, че той, строго взето, бе само пречка по пътя за менажерията.

Наистина малка, но все по-смаляваща се пречка. Хората навикнаха на странността в наше време да се изисква внимание към един издръжливец на гладуване и с тази привичка бе прочетена неговата присъда. Сега той можеше да гладува тъй добре, както умееше, и го правеше, но нищо вече не бе в състояние да го спаси, хората го отминаваха. Опитай се да обясниш някому изкуството на гладуването! Който не го чувства, не можеш да му го втълпиш. Красивите надписи се зацепаха и станаха нечетливи, смъкнаха ги и на никого не мина през ум да ги замени с нови; табелката, на която отначало грижливо отбелязваха броя на прогладуваните дни, отдавна вече оставаше все една и съща, защото след първите седмици дотегна на служителите дори тази дребна работа; така че издръжливецът наистина продължи да гладува, както си бе мечтал някога, и без усилие успя напълно в онова, което тогава бе предрекъл, но никой не броеше дните, никой, дори самият издръжливец на гладуване не знаеше колко голямо е вече постижението и сърцето му се свиваше от мъка. А когато в същото време някой празноскитащ спреше пред клетката, изсмееше се на стария брой дни и заяви, че тук има измама, в този смисъл това бе най-нелепата лъжа, която можеше да измисли безразличието и вродената злост, защото не издръжливецът на гладуване мамеше — той се трудеше честно, — а светът мамеше него, като го лишаваше от заслужената награда.

Тъй изминаха още много дни и на това също му дойде краят. Веднъж един надзирател забеляза клетката и попита прислужниците

зашо стои тук неизползвана тази напълно годна клетка с изгнила слама; никой не знаеше, докато един от тях зърна табелката с отбелязаното число и си спомни за издръжливеца на гладуване. Разровиха с прътове сламата и в нея откриха артиста.

— Но ти още ли гладуваш? — попита надзирателят. — Кога най-после ще престанеш?

— Простете ми всички — прошепна издръжливецът на гладуване; но го чу само надзирателят, понеже бе долепил ухо до решетката.

— Разбира се — отвърна надзирателят и почука с пръст по челото си, за да намекне на служителите какво е състоянието на артиста, — прощаваме ти.

— Винаги съм искал да се възхищавате на умението ми да гладувам — каза издръжливецът.

— Та ние се възхищаваме — отзивчиво рече надзирателят.

— А не би трябвало да се възхищавате — каза издръжливецът.

— Е, тогава няма да се възхищаваме — отговори надзирателят.

— А защо да не се възхищаваме?

— Защото трябва да гладувам, не мога другояче — рече издръжливецът.

— Я виж ти! — възклика надзирателят. — Ами защо не можеш другояче?

— Защото аз — издръжливецът на гладуване повдигна леко малката си глава, протегна устни като за целувка и изрече право в ухoto на надзирателя, за да не изпусне оня нищо, — защото аз никога не намерих храна, която да ми е вкусна. Ако я бях открил, повярвай ми, не бих правил впечатление, а щях да се натъпча като тебе и всички други.

Това бяха последните му думи, но в гаснещите очи още се долавяше твърдото, макар и не вече гордо убеждение, че ще продължи да гладува.

— А сега разчистете! — нареди надзирателят, и тъй погребаха издръжливеца на гладуване заедно със сламата.

А в клетката настаниха млада пантера. Дори за най-тъпия ум бе истинско облекчение да види как в тъй дълго пустеещата клетка се мята този див звяр. Не му липсваше нищо. Пазачите, без много да му мислят, му носеха храната, която му бе вкусна; сякаш звярът дори не

чувстваше загубата на свободата; това изящно тяло, надарено почти в излишък с всичко необходимо, сякаш носеше в себе си и своята свобода; тя сякаш се криеше някъде в челюстите му; а радостта от живота напираше с такава сила и плам из гърлото му, че за зрителите не беше лесно да устоят пред нея. Но те превъзмогваха себе си, тълпяха се около клетката и просто не искаха да помръднат оттам.

1922

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.